Η μελαγχολία τής αρχαιότητας και οι παλινωδίες της νεοελληνικής ιδεολογίας (π. Δημήτριος Μπαθρέλλος, Εφημ. Ι. Ν. Αναλήψεως Ντράφι – Επισκ. Καθηγητής Παν. Emory)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 27 Μαΐου, 2021

Στο εξαιρετικό βιβλίο του "Οι αυταπάτες των αθεϊστών", ο Ντέιβιντ Μπέντλεϋ Χαρτ αναφέρεται στην εικόνα της παγανιστικής αρχαιότητας ως ενός κόσμου συμφιλιωμένου με τη φύση και το σώμα, χαρούμενου και αισιόδοξου, γεμάτου από τις απολαύσεις τής ζωής και αδιάφορου για την προοπτική τού θανάτου — προτού, βέβαια, πέσει επάνω του η βαριά και παγερή σκιά τού χριστιανισμού. Συγχρόνως, όμως, ο Χαρτ μάς εξηγεί ότι η εικόνα αυτή αποτελεί **ρομαντική ανακατασκευή τής νεότερης ευρωπαϊκής ελληνοφιλίας, που δεν έχει σχεδόν καμμία σχέση με την πραγματικότητα**. Ο Χαρτ επισημαίνει κάτι που κάθε χριστιανός μελετητής τής κλασικής αρχαιότητας (θα περιμέναμε να) γνωρίζει, ότι δηλαδή τη χαρακτηρίζει ένα είδος **υπαρξιακής μελαγχολίας**. Σύμφωνα με τις κυρίαρχες αντιλήψεις της, ο κόσμος αποτελεί ένα περίκλειστο σύμπαν, στο οποίο υπάγονται ακόμα και οι θεοί, και το οποίο κυριαρχείται από την ειμαρμένη. Η μυθολογία της είναι σκοτεινή, οι θεοί της εμπαθείς και ιδιότροποι (ή, ας προστεθεί, αδιάφοροι για τον άνθρωπο), και η προοπτική τού θανάτου αναπόδραστη. Η έλλειψη αξιόπιστης και εμπνευσμένης μεταφυσικής πρότασης που θα φώτιζε και θα ερμήνευε το αίνιγμα της ζωής καθόριζε αρνητικά τον αρχαίο κόσμο - παρά τις αναμφισβήτητες αρετές και ομορφιές του. Αυτός ο κόσμος τής απογοήτευσης και της μελαγχολίας γέννησε ή φιλοξένησε φιλοσοφικές θεωρίες και θρησκευτικές απόπειρες διαφυγής από μια πραγματικότητα στενάχωρη και αδιέξοδη. Οι μυστηριακές θρησκείες και ο γνωστικισμός ανήκουν εδώ. (*)

Σ’ αυτό τον μελαγχολικό κόσμο ο χριστιανισμός ήρθε ως καλά και χαρούμενα νέα, ως Ευαγγέλιο. **Η διδασκαλία για ένα Θεό που δημιούργησε τον άνθρωπο και τον αγαπά, η εκ μέρους του προσφορά συγχώρεσης και δυνατότητας για νέα ζωή, το κήρυγμα της ισότητας και της αγάπης για κάθε άνθρωπο, και η προοπτική τής υπέρβασης του θανάτου που θεμελιώνεται στην Ανάσταση του Χριστού αποτελούσαν θεμελιώδη στοιχεία τής νέας πίστης**. Η λατρεία τής Εκκλησίας μετέδιδε πρόγευση αιώνιας ζωής, ενώ η για πρώτη φορά

οργανωμένη και ευρείας έκτασης φιλανθρωπία προσέφερε ανακούφιση και παρηγοριά στους φτωχούς και τους άρρωστους αυτής της ζωής. Ήταν τέτοια η πνευματική δύναμη της νέας θρησκείας, ώστε οι Έλληνες, παρά τους εις βάρος της συχνούς και απηνείς διωγμούς, γίνονταν μέλη της σε όλο και μεγαλύτερους αριθμούς, ώσπου στο τέλος έγιναν όλοι τους χριστιανοί. Επρόκειτο για επιλογή ορθή και σωτήρια, τους καρπούς τής οποίας γευόμαστε μέχρι και σήμερα, καθώς ακόμα και εκείνοι που δεν πιστεύουν πια στον Χριστό παραμένουν σε μεγάλο βαθμό πολιτιστικά και αξιακά χριστιανοί.

Παρά ταύτα, πολλούς αιώνες μετά τα παραπάνω, οι επίγονοι των μεταστραφέντων στη νέα πίστη άρχισαν και πάλι να γοητεύονται δυσανάλογα από αυτό που **οι πρόγονοί τους είχαν οικειοθελώς και ασμένως εγκαταλείψει**. Η φιλελληνική Ευρώπη είχε καταστεί σε αξιοσημείωτο βαθμό δέσμια της νοσταλγίας της για την φαντασιακά ανασυγκροτημένη εποχή τής ελληνικής αρχαιότητας. Έμοιαζε, θα λέγαμε, με κάποιον που νοσταλγεί όψιμα τα δύσκολα παιδικά του χρόνια, αν και θα του αρκούσε να τα ξαναζήσει για μία μόνο μέρα, ώστε να συνειδητοποιήσει πόσο μεγάλη είναι η τύχη του που τα χρόνια αυτά αποτελούν παρελθόν.

Την περίοδο της τουρκοκρατίας οι Έλληνες επιβίωσαν σε μεγάλο βαθμό χάρη στη χριστιανική πίστη τους. Αρκούσε κάποιος να αρνηθεί την πίστη αυτή και να ασπαστεί το ισλάμ για να πάψει να είναι ο βαριά φορολογούμενος ραγιάς που υπέκειτο στην αυθαιρεσία και τη βαρβαρότητα του κατακτητή, και να αποκτήσει πλήρη πολιτικά δικαιώματα. Ωστόσο, οι Έλληνες στην πλειονότητά τους αρνήθηκαν να το κάνουν, για τέσσερις ολόκληρους αιώνες. Είναι χαρακτηριστικό ότι, στα χρόνια τής επανάστασης, τη βασική διαχωριστική γραμμή μεταξύ των εμπολέμων την προσδιόριζε η πίστη στον Χριστό. Με τα λόγια του Συντάγματος της Τροιζήνας (1827). «Έλληνες είναι όσοι αυτόχθονες της Ελληνικής επικρατείας πιστεύουσιν εις Χριστόν».

Ωστόσο, οι Νεοέλληνες άρχισαν να βλέπουν τον εαυτό τους όλο και περισσότερο μέσα από τα μάτια των πολιτισμένων Ευρωπαίων θαυμαστών τής αρχαιότητας. Στη νεοελληνική ιδεολογία και ταυτότητα το κλασικό τους παρελθόν άρχισε να ζυγίσει το ίδιο, αν όχι περισσότερο, από το χριστιανικό. Λησμόνησαν ότι η χριστιανική τους ιδιότητα είχε σημάνει από κάποιες πλευρές την εγκατάλειψη και από κάποιες άλλες τη μεταμόρφωση της κλασικής αρχαιότητας, και αποδέχθηκαν τον υποβιβασμό τού χριστιανικού Βυζαντίου σε φτωχό συγγενή της. Άρχισαν, και συνεχίζουν, να

καυχώνται για τις αρχαιοελληνικές τους καταβολές, σαν ξεπεσμένοι αριστοκράτες που επιζητούν την προσοχή (και τα χρήματα) των ισχυρών της εποχής τους. Μιλούν με θαυμασμό για τον Δημοσθένη, τον Πλάτωνα, και τον Όμηρο, όχι όμως για τον Χρυσόστομο, τον Μάξιμο Ομολογητή, ή τον Δαμασκηνό, που είναι, **από πολλές απόψεις, ανώτεροί τους**. Υποτιμούν την Αγία Σοφία χάριν του Παρθενώνα και επαίρονται για το πολυδιαφημισμένο Μουσείο Ακρόπολης, που, συγκρινόμενο με το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, φαντάζει ψυχρό και άψυχο. Τέλος, λησμονούν ότι το πιο σημαντικό *Βιβλίο* τής ανθρώπινης ιστορίας, που γράφτηκε στην ελληνική γλώσσα, και το οποίο σπάνια διαβάζουν, ζυγίζει πολύ περισσότερο από την κλασική γραμματεία στο σύνολό της.

Στο βιβλίο τής *Εξόδου* διαβάζουμε ότι, όταν ο Μωυσής επισκέφτηκε τον Φαραώ, του ζήτησε να αφήσει τον λαό του ελεύθερο, για να λατρεύσει τον Θεό (Έξ. 7:16). Το νόημα της ελευθερίας κορυφώνεται στη δυνατότητα που μας παρέχει να λατρεύσουμε τον Θεό ελεύθερα και ολόθυμα. Στην πορεία τους προς τη γη τής επαγγελίας οι Εβραίοι το λησμόνησαν αυτό πολλές φορές. Αλλά και όταν έφτασαν στη γη τους, δεν φάνηκαν αντάξιοι του Θεού και της ελευθερίας που τους χάρισε, γι’ αυτό υποδουλώθηκαν και πάλι. Καθώς φέτος συμπληρώνουμε 200 χρόνια από τη δική μας εθνική “έξοδο” από μία αλλόθρησκη τυραννία, **αξίζει να αναλογιστούμε, ατομικά και συλλογικά, τι πραγματικά νοσταλγούμε και τι λατρεύουμε**.

(*) Ντέιβιντ Μπέντλεϋ Χάρτ. "Οι αυταπάτες των αθεϊστών": Η χριστιανική επανάσταση και οι σύγχρονοι εχθροί της. μτφ. Βασίλης Αργυριάδης, Αθήνα: "Εν Πλω" 2017, σ. 219 και εξής.

(Πηγή: Περιοδικό “Εφημέριος” Μαρ. – Απρ. 2021)